

Marian Jakóbiec

Zagadnienia historycznoliterackie na IV Międzynarodowym Kongresie Sławistów w Moskwie

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 50/1, 301-315

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZAGADNIENIA HISTORYCZNO LITERACKIE
NA IV MIĘDZYNARODOWYM KONGRESIE SLAWISTÓW W MOSKWIE

W dniach 1—10 września 1958 obradował w Moskwie IV Międzynarodowy Kongres Sławistów (filologów słowiańskich). Koncepcja zwoływania takich kongresów zrodziła się z górą 50 lat temu w Rosji. Zgodnie z intencją jej twórców miano na nich rozstrzygać zagadnienia słowianoznawcze o najszerszym wachlarzu, nie tylko językoznawcze i historycznoliterackie, ale i archeologiczne, historyczne, etnograficzne itd. Warunki, w jakich znajdowały się narody słowiańskie przed pierwszą wojną światową, utrudniały bądź uniemożliwiały zorganizowanie takiej imprezy naukowej. Dopiero po zakończeniu wojny, gdy na karcie Europy pojawiły się nowe państwa słowiańskie, a zagadnienia slawistyczne zaczęły coraz głębiej nurtować naukę europejską i światową, można było przystąpić do zwołania takiego kongresu.

I Kongres odbył się w r. 1929 w Pradze. Zorganizowano go z okazji setnej rocznicy śmierci J. Dobrowskiego. Wzięło w nim udział — w charakterze uczestników i gości, 544 osoby (w tym 183 z zagranicy). Najliczniejszą delegację zagraniczną (40 osób) tworzyli sławiści polscy. Powzięto uchwałę, że podobne zjazdy będą zwoływane co 5 lat. Kongres II odbył się w r. 1934 w Warszawie i Krakowie. Uczciliśmy nim setną rocznicę wydania *Pana Tadeusza*. Kongres III miał się odbyć we wrześniu 1939 w Belgradzie. Zaproszono już gości, wydano pięć okazałych tomów materiałów, w tym ciekawy zbiór odpowiedzi na rozesłane uprzednio pytania dotyczące językoznawstwa słowiańskiego, historii literatur słowiańskich, nauczania przedmiotów słowianoznawczych w szkołach, bałkanologii i fonologii. Kongresem III chciano uczcić pamięć wielkich slawistów jugosłowiańskich: F. Miklošicia, V. Karadžicia i V. Jagicia. Do obrad, ze znanych przyczyn, nie doszło.

Bezpośrednio po zakończeniu drugiej wojny światowej wszczęto nowe próby zwołania kongresu. Gdy zamysł w r. 1948 był już bliski realizacji, wynikły trudności polityczne, powodujące dalsze odroczenie sprawy na wiele lat. Pierwszą próbą przełamania impasu stała się odbyta w r. 1954 w Berlinie, z inicjatywy Instytutu Niemieckiej AN i Uniwersytetu im. Humboldta, konferencja slawistyczna z udziałem uczonych zagranicznych, która jednak, ze względu na swój szczupły zakres, nie mogła stać się poważniejszą trybuną dla przedyskutowania zagadnień współczesnego słowianoznawstwa. Inicjatywę zorganizowania nowego zjazdu wzięła na siebie Serbska AN w Belgradzie. W przygotowanej przez nią we wrześniu 1955 imprezie wzięło udział przeszło 70 specjalistów w zakresie historii literatur słowiańskich i językoznawstwa słowiańskiego, z 17 krajów, nie licząc poważnego zespołu slawistów jugosłowiańskich. Najpoważniejszą zdobyczą zjazdu były referaty omawiające bilans słowianoznawstwa w poszczególnych krajach Europy i w USA za lata 1945—1955. Księga tych referatów¹ jest pierwszorzędnym przewodnikiem bibliograficznym po współczesnym językoznawstwie i historii literatur słowiańskich. W Belgradzie podjęto również uchwałę uznającą zjazd za III Międzynarodowy Kongres Sławistów i zdecydowano, że kongres

¹ *Beogradski Medjunarodni Slavistički Sastanak*. 15—21 IX 1955. Beograd 1957.

kolejny odbędzie się w r. 1958 w Moskwie. Jego przygotowaniem zajęł się wybrany Międzynarodowy Komitet Sławistów, na którego czele stanął prof. W. Winogradow z Moskwy. Sławistów polskich reprezentowali: prof. T. Lehr-Spławiński i prof. W. Doroszewski.

Kongres przygotowano niezwykle starannie. We wszystkich krajach słowiańskich, a także w wielu innych krajach Europy i w USA powstały lokalne komitety sławistyczne, które wzięły na siebie sprawę naukowego zorganizowania własnych ekip na zjazd. Trzykrotnie zbierał się Międzynarodowy Komitet Sławistów. Już na jego pierwszym posiedzeniu (Moskwa, maj 1956) opracowano projekt tematyki Kongresu. Zgodnie z tym projektem obrady sekcji historycznoliterackiej miały skupić się wokół zagadnień ogólnych (przede wszystkim wokół stanu współczesnego literaturoznawstwa słowiańskiego, periodyzacji historii literatur słowiańskich, porównawczo-historycznego ich badania i zagadnień przekładu artystycznego), wokół historii literatur słowiańskich i ich związków, słowiańskiej twórczości ludowej i wersyfikacji. W miarę postępu prac organizacyjnych plan ten ulegał zmianom oraz dopełnieniom. Na wniosek filologów polskich z sekcji historycznoliterackiej wydzielono w osobną sekcję zagadnienia języka artystycznego, poetyki, stylistyki i wersyfikacji.

Pod względem ilości uczestników i wygłoszonych referatów Kongres w Moskwie należał do największych tego rodzaju imprez naukowych w świecie. Wzięło w nim udział ponad 2000 pracowników naukowych, w tym przeszło 500 z zagranicy (w Kongresie II uczestniczyło niespełna 350 osób). Prawie połowa sławistów zagranicznych przybyła z krajów niesłowiańskich: z NRD (51 delegatów), Szwecji (33), Anglii (23), Francji (21), USA (20), Holandii (17), Danii (15), Węgier (12), NRF (12), Rumunii (10), Austrii (7), Finlandii (4), Kanady (4); ponadto z Chin, Mongolii, Australii i Izraela. Łącznie z 28 krajów. Wśród delegatów znaleźli się sławiści europejscy znani z żywego udziału w poprzednich kongresach, jak sędziwy A. Belić (Jugosławia), A. Mazon (Francja), M. Vasmer (Niemcy), A. Stender-Petersen (Dania) i inni. Seniozem Kongresu był twórca współczesnej filologii bułgarskiej, 99 lat liczący A. Teodorow-Bałaan.

Imponująco przedstawia się przedkongresowy dorobek wydawniczy. Składa się nań przeszło 250 pozycji bibliograficznych. Należą tu wydane w osobnych broszurach teksty referatów (zwłaszcza rosyjskie, ukraińskie, białoruskie, amerykańskie i holenderskie), 3 tomy specjalnego wydawnictwa AN ZSRR², 2 tomy odpowiedzi na rozesłane uprzednio przez radziecki Komitet Sławistów pytania³, 5 różnych zbiorów prac sławistów kijowskich⁴,

² *Славянская филология. Сборник статей. 1—3.* Москва 1958. Академия Наук СССР. Советский Комитет Славистов. IV Международный съезд славистов.

³ *Сборник ответов на вопросы по литературоведению.* Москва 1958. Академия Наук СССР. Советский Комитет Славистов. IV Международный съезд славистов.

⁴ Szczególnie interesujące: *Філологічний збірник.* Київ 1958. Академія Наук УРСР. Український Комітет Славистів. — *Міжслов'янські літературні взаємини.* Збірник статей. Київ 1958. Академія Наук УРСР. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка.

2 tomy rozpraw slawistów lwowskich, tomy prac filologów z Woroneża, Homla, Czerniowiec, Tartu, Samarkandy i innych ośrodków. Wiele przedkongresowych wydawnictw przywiozły do Moskwy delegacje zagraniczne. Polacy przygotowali dwutomowy zbiór rozpraw pt. *Z polskich studiów slawistycznych*⁵. Podobne księgi referatów przedstawili również Czesi i Słowacy⁶ oraz Bułgarzy⁷. Z okazji Kongresu ukazały się wreszcie specjalne tomy czasopism naukowych: *Južnoslovenski Filolog*, *Pamiętnik Literacki*, *Revue des Études Slaves*, *Romanoslavica*, *Scando-Slavica*, *Slavia*, *Slavia Orientalis*, *Slavistična Revija*, *Zeitschrift für Slavistik* i inne.

Kongres obradował w nowym gmachu Uniwersytetu Moskiewskiego na Wzgórzach Leninowskich. Otworzył go przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Slawistycznego, W. Winogradow. Po przemówieniach powitalnych oraz wybraniu prezydium i sekretariatu Kongresu M. P. Aleksiejew (ZSRR) wygłosił referat pt. *Literatury słowiańskie i ich rola w historii kultury światowej*⁸. Referent podjął żywo przed wojną dyskutowany problem cech szczególnych literatur słowiańskich, wyróżniających je na tle kultur literackich innych narodów. Słusznie podkreślił, że problem ten daleki jest od ostatecznego opracowania i że dyskusja na ten temat może dać rezultaty dopiero po uwzględnieniu wszystkich czynników historycznych i społecznych warunkujących narodziny i rozwój poszczególnych literatur słowiańskich. Charakterystyczną ich cechą — twierdzi Aleksiejew — jest określony kierunek etyczny i społeczny. Każda z nich w swoim czasie i z jej tylko właściwościami była w historii kultury ogólnoludzkiej nosicielką humanitaryzmu i prawdy społecznej.

Na plenarnym posiedzeniu w pierwszym dniu Kongresu przedstawiono jeszcze 2 referaty o charakterze literackim: W. P. Szczerbiny (ZSRR) *Zagadnienie realizmu socjalistycznego w literaturze radzieckiej*⁹ i slawisty duńskiego C. Stiefa o stosunkach wzajemnych między staroruskim kronikarstwem a eposem ludowym¹⁰.

Referat Szczerbiny był jednym z elementów prowadzonej w Związku Radzieckim polemiki przeciw zachodniej krytyce podważającej istotę i sens panującego w ZSRR kierunku literackiego. Ostrze jego kierowało się także w stronę jugosłowiańskich i polskich krytyków literackich, do których autor zaliczył m. in.: J. Siekierską, J. Kotta, A. Sterna, W. Woroszylskiego,

⁵ *Z polskich studiów slawistycznych*. T. 1—2. Warszawa 1958. Polska Akademia Nauk. Komitet Słowianoznawstwa.

⁶ *Československé přednášky pro IV Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě*. Praha 1958. Československa Akademie Věd a Umění.

⁷ *Славистичен сборник*. София 1958. Българска Академия на Науките. Отделение за езикознание, литературознание и етнография.

⁸ М. П. Алексеев, *Славянские литературы и их роль в истории мировой культуры*. Тезисы доклада. Москва 1958. Академия Наук СССР. Советский Комитет Славистов.

⁹ В. Р. Щербина, *Вопросы развития социалистического реализма в советской литературе (русской и украинской)*. Москва 1958.

¹⁰ *Взаимоотношения между русским летописанием и русским народным эпосом*. Scando—Slavica, (Copenhagen) 1958, t. 4, s. 59—69.

A. Brauna. Skolekcjonował on, co było widoczne, poważną ilość prac ruscystycznych wydanych w ostatnich latach w USA, Szwajcarii, NRF i Francji, bardzo różnej wartości i pisanych w różnych, nie zawsze naukowych czy literackich celach. Szcerbina potraktował je, niestety, z równą powagą i zwalczając zawarte w nich poglądy sformułował jeszcze raz problem powiązania literatury z budownictwem socjalizmu i komunizmu, poddał krytycznej ocenie literaturę radziecką lat dwudziestych, omówił zagadnienie ostatecznego umocnienia się w niej realizmu socjalistycznego, problem ugrupowań i prądów w historii literatury radzieckiej, prawdziwości jako „zasady zasad“ realizmu socjalistycznego oraz sprawę partyjności literatury. Metoda realizmu socjalistycznego — podkreślił Szcerbina — otworzyła nowe możliwości artystycznego poznania świata i odstępstwo od niej równałoby się zmarnowaniu zdobytych w walce i poszukiwaniach pozycji w rozwoju sztuki światowej. Tekst tego referatu, wygłoszony na posiedzeniu plenarnym, pozbawiony był aspektów polemicznych, które dominują w drukowanej broszurze. Mimo to wywołał on żywą dyskusję, przede wszystkim w kularach.

Referat C. Stiefa przeniósł słuchaczy w krańcowo odmienny krąg zagadnień staroruskich latopisów i eposu ludowego. Autor przychylił się do opinii badaczy radzieckich, że byliny i latopisy pochodzą chyba z tego samego okresu. Daremnie wszakże poszukuje ich wzajemnych wpływów. Podważa tym samym prawdziwość często powtarzanej przez radzieckich badaczy tezy, jakoby ze stronic latopisów przemawiał lud i jego poezja. Skrzyżowanie tych dwóch rodzajów twórczości nastąpiło, zdaniem Stiefa, dopiero w w. XV i przejawilo się po raz pierwszy w włodzimierskim polichronie Pocięja, prowadzającym do latopisu bylinną postać Aloszy Popowicza.

Od 2 września obrady Kongresu toczyły się w trzech sekcjach: historycznoliterackiej, literacko-lingwistycznej i językoznawczej. Program posiedzeń sekcji historycznoliterackiej objął 105 referatów i 36 komunikatów, łącznie 141 wystąpień (księga referatów I Kongresu wykazuje 40 referatów historycznoliterackich¹¹, a na Kongres II w Warszawie zgłoszono ich 60¹²). Ze względu na absencję pewnej liczby prelegentów wygłoszono w Moskwie łącznie 81 referatów historycznoliterackich (nie licząc komunikatów). Trudno silić się na pobiczne chociażby ich omówienie. Wybieramy najbardziej charakterystyczne dla naukowej atmosfery Kongresu.

Najciekawsze było pierwsze plenarne posiedzenie sekcji. Zainaugurował je W. M. Żirmunski (ZSRR) świetnym referatem na temat porównawczego badania ludowego eposu słowiańskiego¹³. W oparciu o różnorodny materiał — zaczerpnięty z eposu zachodnioeuropejskiego, skandynawskiego i azjatyckiego, wyzyskując dawniejszą i najnowszą literaturę naukową pochodzącą z warsztatów badawczych uczonych zarówno słowiańskich, jak też

¹¹ *Sborník prací I Sjezdu slovanských filologů v Praze 1929*. Svazek II: *Přednášky*. Uspořádal Jiří Horák, Matyáš Murko, Miloš Weingart a Stanislav Petira. V Praze 1934.

¹² *II Międzynarodowy Zjazd Słowistów (Filologów Słowiańskich)*. Księga referatów. Sekcja II. Historia Literatury. Warszawa 1934.

¹³ В. М. Жирмунский, *Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса*. Москва 1958.

zachodnioeuropejskich i amerykańskich — Žirmunski postawił problem komparatystyki folklorystycznej w ogóle. Oświadczył się za historyczno-topologicznym objaśnianiem podobieństw wątków folkloru. Metoda ta pozwala mu na wykrywanie prawidłowości społecznych rozwoju twórczości ludowej. Epos bohaterski — twierdzi Žirmunski — niełatwo poddaje się wpływow literackim. Pewne podobieństwa zachodzące między ludowymi utworami epickimi różnych narodów mają prawie zawsze charakter topologiczny. Dopiero w późniejszym okresie rozwoju eposu ludowego, kiedy zaczyna on przybierać formę powieści rycerskiej, zaczynają doń przenikać międzynarodowe wątki o charakterze nowelistycznym.

Na plenarnym posiedzeniu sekcji historycznoliterackiej wystąpił również uczony bułgarski P. Dinekow z referatem o rozwoju romantyzmu w literaturze bułgarskiej w związku z romantyzmem w innych literaturach słowiańskich¹⁴. Referent dał ciekawą i w wielu miejscach nowatorską próbę charakterystyki wczesnej fazy romantyzmu bułgarskiego na tle innych literatur słowiańskich. Szczególnie sugestywnie i trafnie nakreślił tło polskie. W nurcie romantycznym — zauważył Dinekow — nastąpiło zbliżenie literatury bułgarskiej do innych literatur słowiańskich, dzięki czemu stała się ona częścią powszechnej kultury literackiej. Uczestnicy sesji plenarnej z ciekawością wysłuchali także referatu czeskiego historyka literatury J. Dolanského — o genezie i etapach rozwojowych realizmu w literaturach słowiańskich. Niestety, drukowany tekst tego referatu¹⁵ nie odpowiadał treści prelekcji, opartej już w znacznej mierze na wynikach dyskusji o realizmie, przeprowadzonej w ostatnich czasach w Związku Radzieckim. Jednym z najcenniejszych wystąpień na tej sesji był referat D. S. Lichaczewa (ZSRR) o niektórych zadaniach badań nad tzw. drugim wpływem południowosłowiańskim na życie kulturalne starej Rusi¹⁶. Autor nie ograniczył się jednak do wytypowania tematów, które winny być opracowane w związku z tą sprawą, lecz dał interesujący i pod wielu względami nowy przegląd samego zagadnienia, określając zasięg wpływów kultury Słowian południowych na Rusi w w. XIV i XV w dziedzinie grafiki, ornamentacji rękopisów, ortografii, stylu, ikonografii itd. Szczególna rola przypadła w tych wpływach Bułgarii, starej pośredniczce w wymianie kulturalnej między Bizancjum, z jednej strony, i Serbią oraz Rusią, z drugiej. Szczególnie cenne w referacie Lichaczewa było wysunięcie zagadnienia tzw. ruchu przedrenesansowego w literaturach południowosłowiańskich i na Rusi. Rozległe horyzonty badawcze i trafność spostrzeżeń wzbudziły dla tej prelekcji powszechne uznanie.

Po referacie R. Jagoditscha z Wiednia, o pojęciu rodzaju literackiego w piśmiennictwie staroruskim, zabrał głos na sesji plenarnej D. D. Błagoj (ZSRR) na temat prawidłowości formowania się nowej

¹⁴ П. Диневков, *Проблемът за романтизма в българската литература до освобождението*. W: *Славистичен сборник*. Т. 2. София 1958, s. 51 — 87.

¹⁵ J. Dolanský, *K otázce vzniku a vývoje realismu v slovanských literaturách*. W: *Československé přednášky pro IV Mezinárodní sjezd slavistů w Moskvě*. Praha 1958, s. 357—371.

¹⁶ Д. С. Лихачев, *Некоторые задачи изучения второго южнославянского влияния в России*. Москва 1958.

literatury rosyjskiej¹⁷. Proces ten odbywał się w specyficznych rosyjskich warunkach społeczno-politycznych, znamionujących szybkie narastanie kapitalizmu oraz przechodzenie kraju od stosunków feudalnych do burżuazyjnych, jak też formowanie się nowoczesnej narodowości rosyjskiej. Błagoj omówił w tym właśnie aspekcie rozwój literatury rosyjskiej od lat trzydziestych w. XVIII do Puszkina, który zakończył proces tworzenia nowoczesnej literatury rosyjskiej. Poważną rolę w tym procesie — podkreślił prelegent — odegrały międzynarodowe związki literackie, wymiana doświadczeń twórczych i konkretne wpływy literatur bardziej rozwiniętych, jakkolwiek rola tych czynników nie miała znaczenia zasadniczego.

Cykl referatów na plenarnym posiedzeniu sekcji historycznoliterackiej zakończyło wystąpienie slawisty amerykańskiego W. B. Edgertona na temat Leskowa i rosyjskich „Braci Słowiańskich“¹⁸. Referat był cennym przyczynkiem do historii rosyjsko-ukraińsko-polskich stosunków literackich w drugiej poł. wieku XIX. Zwrócił uwagę na polskie źródła ideologii demokratycznego federalizmu słowiańskiego, reprezentowanej przez Leskowa. Tkwiły one w Kijowie, gdzie pisarz rosyjski spędził 8 lat i gdzie poznał język polski, jak też wśród Polaków, z którymi się zetknął w Petersburgu, Wilnie, Lwowie i Paryżu. Edgerton pokazał ciekawą drogę słowianofilstwa Leskowa, zakończoną jego przejściem na pozycje tołstojskie.

Dalsze obrady sekcji historycznoliterackiej Kongresu odbywały się w czterech podsekcjach: 1) historii starszych piśmiennictw słowiańskich i ich wzajemnych związków (do końca w. XVII), 2) historii literatur słowiańskich w. XVIII i XIX i ich związków, 3) historii literatur słowiańskich w. XX, 4) słowiańskiej twórczości ludowej.

Podsekcja pierwsza odbyła 7 posiedzeń. Spora część wygłoszonych na nich referatów dotyczyła piśmiennictwa staroruskiego. N. K. Gudziej (ZSRR) omówił na jednym z tych posiedzeń zagadnienie stosunku literatury staroruskiej do innych literatur słowiańskich¹⁹, wracając do dawno dyskutowanej sprawy: gdzie tkwiły źródła inspiracji kulturalnej dla Rusi Kijowskiej. Gudziej wypowiedział się jednoznacznie na rzecz wpływów bułgarskich, które wyprzedzały przyjęcie chrześcijaństwa na Rusi. Wpływom tym sprzyjało podobieństwo języków obu krajów. Właśnie Bułgarii zawdzięcza stara Ruś Kijowska księgi liturgiczne oraz hierarchię cerkiewną. Za czasów Włodzimierza nastąpiły też kontakty tego kraju z Czechami, jakkolwiek dochodziło do nich raczej za pośrednictwem południowosłowiańskim. Nie natomiast mowy o jakichś żywszych jego kontaktach kulturalnych i literackich z Serbo-Chorwacją i Polską. Piśmiennictwo wśród Serbów i Chorwatów zaczęło się bowiem później niż wśród Bułgarów i na Rusi, a w Polsce nie było literatury cerkiewnosłowiańskiej. Gudziej położył także nacisk na oryginalne elementy piśmiennictwa staroruskiego, występujące zwłaszcza

¹⁷ Д. Д. Благой, *Закономерности развития новой русской литературы* Москва 1958.

¹⁸ W. B. Edgerton, *Leskov and Russian's Slavic Brethren*. American Contributions to the Fourth International Congress of Slavists. Moscow, September 1958. 's-Gravenhage 1958.

¹⁹ Н. К. Гудziej, *Литература Киевской Руси и древнейшие инославянские литературы*. Москва 1958.

w zabytkach hagiograficznych, w kronikarstwie, kaznodziejstwie oraz w epice bohaterskiej, której ślad zachował się w *Słowie o wyprawie Igora*. Fakty te świadczą, zdaniem referenta, że piśmiennictwo to przewyższało pod wielu względami literatury innych narodów słowiańskich tych czasów.

Jednym z najbardziej interesujących wystąpień na tej podsekcji był referat M. P. Aleksiejewa (ZSRR) o humanizmie w literaturze i publicystyce na Rusi w wiekach XVI—XVII²⁰. Problem ten posiada, jak wiadomo, zasadnicze znaczenie dla historii literatury staroruskiej. Jeszcze Puszkina, Bielinskiego i Czaadajewa twierdzili, że europejska kultura Odrodzenia nie miała na Rosję żadnego wpływu, że przed panowaniem Piotra I kraj ten pozostawał głuchy na tętno życia umysłowego Zachodu. Podobne stanowisko reprezentowali słowianofile. Dopiero pod koniec w. XIX, w miarę ujawniania coraz to nowych materiałów do historii kultury i oświaty w starej Rusi, zaczęto podważać tezę o jej rzekomej izolacji od reszty świata. Aleksiejew przytoczył szereg faktów świadczących, że główne nurty kultury Odrodzenia nie były obce temu krajowi. Wiele jej śladów wykazuje zarówno nauka i kultura ruska tych czasów, jak też wyraźnie zaznaczająca się koncepcja człowieka, z jego wadami i namiętnościami, powiązanego z otaczającym go światem.

Problem renesansu i jego refleksy w literaturach słowiańskich omówił również w swoim referacie I. N. Goleniszczew-Kutuzow (ZSRR)²¹. Wgląd w najważniejsze jego przejawy w tych literaturach doprowadził go do wniosku, że Odrodzenie w Dubrowniku, na wybrzeżu dalmatyńskim, w Chorwacji, Polsce i Czechach tworzyło ważną część składową tego prądu w Europie, że humaniści słowiańscy nie byli bynajmniej ślepyi naśladowcami swoich mistrzów włoskich i wnieśli sporo nowych i oryginalnych elementów do kultury ówczesnego świata. W pośrednim związku z referatem Goleniszczewa-Kutuzowa pozostawało również wystąpienie F. Šveleca z Jugosławii o dramaturgu dubrownickim z w. XVI Marinie Držićiu²² oraz dwie prelekcje poświęcone chorwackiemu pisarzowi z w. XVII, Jurajowi Križaniciowi: jedna uczonego jugosłowiańskiego J. Badalicia²³, druga sławisty amerykańskiego M. S. Ginsburga²⁴.

Do ciekawszych referatów na podsekcji historii starszych literatur słowiańskich należały również wystąpienia: E. Georgijewa (Bułgaria) o najważniejszych zagadnieniach kształtowania się literatury starobułgarskiej, H. Raaba (NRD) o niektórych dolnoniemieckich źródłach piśmiennictwa

²⁰ М. П. Алексеев, *Явление гуманизма в литературе и публицистике древней Руси*. (XVI — XVII вв.). Москва 1958.

²¹ И. Н. Голенищев-Кутузов, *Итальянское возрождение и славянские литературы*. Москва 1958.

²² F. Švelec, *Problem odnosa Držićeva teatra prema talijanskoj književnosti*. Zadar 1958.

²³ J. Badalić, *Juraj Križanić — pjesnik Ilirije*. W: *Sveučilište u Zagrebu. Filozofski Fakultet. Radovi slavenskog instituta posvećeni IV. Međunarodnom Sastanku Slavista u Moskvi*. Zagreb 1958, s. 5—23.

²⁴ М. С. Гинсбург, *Славянство и Россия в мировоззрении Юрия Криžанича*. Тезисы доклада. American Contributions to the Fourth International Congress of Slavists. Moscow, September 1958. 's-Gravenhage 1958.

staroruskiego²⁵, H. H. Bielfeldta o związkach literatury czeskiej i niemieckiej w. XIII oraz źródłach staroczeskiej *Aleksandrii*²⁶, J. Magnuszewskiego (Polska) o *Frantowych prawach* w literaturze czeskiej i polskiej²⁷ oraz S. Wollmana o rozwoju dramatu w starszych literaturach słowiańskich. Szczególną uwagę uczestników podsekcji przykuwały również referaty poświęcone problemowi baroku w literaturach słowiańskich (wystąpienie D. Pavlovicia z Jugosławii oraz J. de Fris-Ginsburga z Holandii).

Żywo i ciekawie przebiegały również obrady w podsekcji drugiej. Odbyła ona 8 posiedzeń, na których wygłoszono 32 referaty. Część ich dotyczyła zagadnień ogólnosłowiańskich, część zaś literatury polskiej, rosyjskiej, ukraińskiej, czeskiej, słowackiej i bułgarskiej oraz ich wzajemnych powiązań. Żałować należy, że sprawa cech szczególnych literatur słowiańskich, różniących je od kultur literackich innych narodów, którą dyskutowano w Polsce i Czechosłowacji przed drugą wojną światową, nie znalazła żywszego zainteresowania na Kongresie. Poza omawianym referatem Aleksiejewa, wygłoszonym na posiedzeniu plenarnym, zajął się nim tylko S. Kolbuszewski (Polska)²⁸. Omówił on jednak raczej interesującą historię samego zagadnienia. Tylko w końcowych uwagach referatu ustosunkował się negatywnie do możliwości stworzenia jakiejś jednolitej syntezy dziejów literatur słowiańskich, widząc główną ku temu przeszkodę w braku ciągłości historycznej niektórych z nich, w odmiennych układach i przebiegu epok kulturowych oraz w braku jednakowej i wspólnej orientacji wobec problemów artystycznych i treści intelektualnych Zachodu. Referat Kolbuszewskiego wywołał żywą dyskusję. Można sądzić, że wywoła on jeszcze ze strony historyków literatury replikę — przede wszystkim Czechów. Do zagadnienia dziejów określonych koncepcji słowiańskich i słowianoznawczych nawiązali również: H. Batowski (Polska)²⁹ w referacie o historii politycznej jako tło początków filologii słowiańskiej, oraz bardziej publicystyczne niż naukowe, wywołujące wiele zastrzeżeń wystąpienie francuskiego slawisty G. Luciani na temat etapów słowiańskiego Odrodzenia.

Brak wyraźnego postawienia sprawy porównawczego badania literatur słowiańskich wynagradzały na podsekcji pewne próby praktycznego rozwiązania niektórych zagadnień. Należały do nich: referat E. Wintera

²⁵ H. Raab, *Zu einigen niederdeutschen Quellen des altrussischen Schrifttums*. Zeitschrift für Slavistik, (Berlin) 1958, z. 2/4, s. 323—335.

²⁶ H. H. Bielfedt, *Die Verbindung der tschechischen und deutschen Literatur im 13. Jahrhundert und die Quellen des altrussischen Aleksandris*. W: *Славянская филология*, t. 3. s. 252—279.

²⁷ J. Magnuszewski, „*Frantowe prawa*“ w literaturze czeskiej i polskiej. W książce zbiorowej: *Z polskich studiów slawistycznych* [= PSS]. Prace historycznoliterackie na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie. Warszawa 1958, s. 37—62.

²⁸ S. Kolbuszewski, *Zagadnienie pojęcia i terminu „literatury słowiańskiej“ w nauce XIX i XX wieku*. W: PSS, s. 5—35.

²⁹ H. Batowski, *Historia polityczna jako tło początków filologii słowiańskiej*. W: PSS, s. 89—100.

(NRD) o Oświeceniu w literaturach słowiańskich, K. Krejčego (Praga) o klasycyzmie i sentymentalizmie w literaturach Słowian zachodnich i wschodnich, zbiorowo opracowana prelekcja uczonych radzieckich S. W. Nikolskiego, A. N. Sokołowa i B. F. Stachiejewa o niektórych cechach szczególnych romantyzmu w literaturach słowiańskich³⁰. Referat ostatni zasługuje na szczególną uwagę. Autorzy podkreślili na początku, że przy próbie ujęcia zagadnienia tego kierunku literackiego w krajach słowiańskich nie wystarczy powszechnie powtarzane twierdzenie, iż był on zjawiskiem powstałym w okresie zwycięstwa i umocnienia się kapitalizmu, że był reakcją na zarysowujące się wewnętrzne konflikty burżuazyjnego społeczeństwa. Romantyzm kształtował się w krajach słowiańskich na innych podstawach ideowych. Narody słowiańskie znajdowały się dopiero w obliczu rewolucji antyfeudalnej, w okresie kształtowania się nowoczesnej narodowości oraz dążeń narodowowyzwoleńczych. Stąd wynikają jego różnice w stosunku do literatur zachodnioeuropejskich. Zarysowują się one w estetyce, w ideałach, w postaci bohatera, w formach artystycznych. Autorzy referatu dalecy są jednak od traktowania romantyzmu w literaturach słowiańskich na jednej platformie, dostrzegają jego rysy charakterystyczne w Rosji, na Ukrainie, w Polsce i w Czechach. Można się z nimi spierać co do niektórych sformułowań, zwłaszcza odnoszących się do polskiej literatury, trudno jednak nie przyznać trafności w ujęciu związku tego potężnego nurtu literackiego z ideologią wyzwolenia narodowego Słowian, z ich problematyką moralną, czasem wprost praktyczną, polityczną. Z drugiej strony, słowiańscy pisarze romantyczni świadomie nawiązywali do literatury zachodnioeuropejskiej, przejęli stamtąd problem wyzwolenia jednostki, chętnie przeszczepiali na grunt własny idee bohaterów Byrona i Wiktora Hugo. Trudno tu streszczać i tak mocno skondensowany referat. Zawiera on wiele myśli ciekawych, godnych szczegółowego opracowania.

Problem sentymentalizmu i romantyzmu stał się przedmiotem również innych referatów wygłoszonych na podsekcji drugiej. Z. Libera (Polska) dał treściwy, w wielu miejscach nowatorski przegląd sentymentalizmu w literaturze polskiej³¹, kończąc swoje wywody słuszną uwagą, iż rolę zwłaszcza powieści sentymentalnej w Polsce, mimo że nie można jej porównywać z podobną powieścią na Zachodzie, uznać należy za ważny, postępowy czynnik w rozwoju polskiej kultury literackiej. Tak samo cenne były uwagi praskiego uczonego F. Vodičky o genezie bohatera romantycznego w literaturze czeskiej, M. Pišuta z Bratysławy o słowackim romantyzmie literackim, jego powstaniu, rozwoju i cechach specyficznych, oraz A. Słodnjaka z Ljubljany o poezji romantycznej słoweńskiej i jej miejscu wśród literatur słowiańskich i niesłowiańskich. Jeszcze żywiej omawiano na Kongresie problemy realizmu. Wybitne miejsce wśród referatów na ten temat zajęła prelekcja H. Markiewiczza o realizmie w świetle ostatnich

³⁰ С. В. Никольский, А. Н. Соколов, Б. Ф. Стахеев, *Некоторые особенности романтизма в славянских литературах*. Москва 1958.

³¹ Z. Libera, *Z problematyki sentymentalizmu w literaturze polskiej*. W: PSS, s. 163—180.

dyskusji historycznoliterackich w Polsce³². Nowoczesność ujęcia problemu, przejrzystość koncepcji oraz otwarta opozycja w stosunku do niektórych dotychczasowych sformułowań tego zagadnienia zapewniły temu wystąpieniu rozgłos i pełne poparcie.

Jednym z ważnych, szeroko dyskutowanych tematów Kongresu były stosunki literackie polsko-rosyjskie. Cykl referatów o tym zagadnieniu zapoczątkował P. N. Bierkow³³, zajmując się rosyjsko-polskimi związkami literackimi w wieku XVIII. Wystąpienie to jest próbą pierwszego, po książeczce Brücknera *O literaturze rosyjskiej i naszym do niej stosunku dziś i lat temu trzysta* (1906), syntetycznego ujęcia zagadnienia. Referent mówił, jak się one krystalizowały w w. XVI i XVII, jaki był zasięg znajomości języka polskiego w Rosji w pierwszej poł. XVIII w., jakie były przekłady współczesnej literatury polskiej na język rosyjski w drugiej połowie tego wieku, co wreszcie tłumaczono w tym czasie z języka rosyjskiego na polski. Wystąpienie Bierkowa miało charakter ogólny. W dyskusji dorzucono do niego nieco uzupełnień. Jego kontynuacją chronologiczną był referat zbiorczy M. Jakóbca *Z historii polsko-rosyjskich stosunków literackich*, obejmujący omówienie przygotowanej na Kongres rozprawy J. Lewańskiego o związkach polsko-ruskich w dziedzinie dramatu w. XVII i XVIII³⁴, S. Fiszmana o polsko-rosyjskich stosunkach literackich w okresie 1800—1830³⁵, M. Jakóbca o stosunkach literackich polsko-rosyjskich w latach 1831—1848³⁶ oraz Z. Barańskiego o recepcji literatury polskiej w Rosji w latach sześćdziesiątych wieku XIX³⁷. O sprawach związanych z historią polsko-rosyjskich stosunków literackich wypowiadali się też historycy literatury z krajów niesłowiańskich, jak wspomniany już Edgerton z USA oraz sławista austriacki G. Wytrzens, autor ciekawego komunikatu o Piotrze Wiaziemskim i literaturze polskiej.

Problem związków literatury rosyjskiej z literaturami innych narodów słowiańskich znalazł się w centrum obrad podsekcji drugiej. Wpływ tej literatury na kształtowanie się i rozwój literatury bułgarskiej omówił w udokumentowanym referacie profesor uniwersytetu sofijskiego W. Wełczew³⁸. Cenne były zwłaszcza jego uwagi na temat wpływu literatury ro-

³² H. Markiewicz, *Problem realizmu w świetle ostatnich dyskusji historycznoliterackich w Polsce*. W: PSS, s. 216—233.

³³ П. Н. Берков, *Русско-польские литературные связи в XVIII веке*. Москва 1958.

³⁴ J. Lewański, *Związki polsko-ruskie w dziedzinie dramatu wieku XVII i XVIII*. W: PSS, s. 63—88.

³⁵ S. Fiszman, *Z polsko-rosyjskich stosunków literackich w okresie 1800—1830*. W: PSS, s. 101—120.

³⁶ M. Jakóbiec, *Kluczowe problemy stosunków literackich polsko-rosyjskich w latach trzydziestych-czterdziestych wieku XIX*. W: PSS, s. 121—143.

³⁷ Z. Barański, *Z historii recepcji literatury polskiej w Rosji w latach sześćdziesiątych wieku XIX*. W: PSS, s. 144—161.

³⁸ В. Велчев, *Въдействието на руската класическа литература за формиране и развитие на българската литература през XIX век*. София 1958. Българската Академия на Науките.

syjskiej na twórczość Gerowa, Czintułowa, Drumewa, Żinzifowa, Penczo Sławejkowa, Ljubena Karawelowa i Christo Botewa. Do zagadnienia wpływu literatury rosyjskiej na realizm krytyczny w literaturze bułgarskiej nawiązywał też często G. Canev w referacie poświęconym początkom i rozwojowi tego kierunku literackiego w Bułgarii³⁹. Sprawę wpływu rosyjskiego na rozwój realizmu w literaturze serbskiej omówił w wyzerpującym referacie profesor uniwersytetu belgradzkiego R. Lalić. Niektóre elementy związków literatury słoweńskiej z literaturą rosyjską podał B. Kreft z Ljubljany. Powszechne zainteresowanie wywołały wreszcie referaty slawistów zachodnich na temat literatury rosyjskiej: pani M. Patridge z Anglii o Hercenie w prasie brytyjskiej, slawisty kanadyjskiego C. Brynera o recepcji utworów Turgeniewa przez narody mówiące po angielsku⁴⁰ oraz kilka referatów wschodnioniemieckich historyków literatury (W. Düwela, K. Dornachera, G. Ziegengeista i innych). Szczególną śmiałością koncepcji odznaczał się referat rusycysty holenderskiego H. G. Schogta na temat „samotności podziemia“ w utworach Turgeniewa, Dostojewskiego, Czechowa, Duhamela, Sartre'a i Camusa⁴¹. Referent podjął się zestawienia niektórych „ludzi zbędnych“ w utworach tych autorów, ustalając pokrewieństwa ich charakterów w pełnym nieufności stosunku do świata, w słabości i niezdolności do odegrania w życiu jakiejś roli.

Ważny wkład do przebiegu i wyników pracy sekcji historycznoliterackiej Kongresu wniosła delegacja slawistów ukraińskich. Była ona liczna i wzorowo przygotowana zarówno do referatów, jak też do dyskusji. Pierwsze miejsce wśród wystąpień tej delegacji zajął referat O. Biłeckiego o literaturze ukraińskiej na tle innych literatur słowiańskich⁴², określający rolę tej literatury wśród literatur słowiańskich i w świecie, podkreślający w niej dominantę treści społecznych oraz swoisty aspekt narodowy. Brak własnej państwowości i bezustanny ucisk narodowy przyczynił się do narastania w tej literaturze tendencji nacjonalistycznych. Przyczyny natury zewnętrznej przeszkadzały też jej dotarciu do czytelnika obcego. Biłeckii zwrócił uwagę na integralność literatury ukraińskiej, jej niezależność i oryginalność oblicza także na tle najbliższej jej literatury rosyjskiej.

Członek delegacji ukraińskiej, wybitny znawca problematyki polsko-ukraińskiej, H. Werwes z Kijowa wystąpił z referatem na temat kluczowych zagadnień stosunków literackich ukraińsko-polskich w w. XIX⁴³, dając pierwszą w nauce próbę ich historycznej syntezy. Słusznie położył

³⁹ Г. Цанев, *Начало и развой на критическия реализъм в българската литература*. W: *Славистичен сборник*. Т. 2. София 1958, s. 89—169.

⁴⁰ С. Брунер, *Turgenev and the English-speaking World*. W: *The Papers in Slavonic Studies*. Vancouver 1958, s. 4—19.

⁴¹ H. G. Schogt, *La solitude de souterrain*. Dutch Contributions to the Fourth International Congress of Slavists. 's-Gravenhage 1958.

⁴² О. І. Білецький, *Українська література серед інших слов'янських літератур*. Київ 1958. Академія Наук УРСР. Український Комітет Славистів.

⁴³ Г. Д. Вервес, *Головні проблеми українсько-польських літературних взаємин XIX ст.* Київ 1958.

nacisk na rolę Mickiewicza w rozwoju młodej literatury ukraińskiej. Dał też ciekawy przegląd polskich zainteresowań Ukrainą w pierwszej poł. XIX w., oryginalne ujęcie tzw. szkoły ukraińskiej w literaturze polskiej, wpływów polskich na ukraińską kulturę i literaturę w okresie międzypowstaniowym, stosunków literackich polsko-ukraińskich w drugiej poł. w. XIX, poświęcając najwięcej miejsca czołowej postaci w historii tych stosunków, Iwanowi France. Pokrewny charakter miał referat innego kijowskiego historyka literatury, J. Kyryluka, pt. *Szewczenko i narody słowiańskie*⁴⁴. Gruntowny znawca problematyki szewczenkowskiej dał tu przegląd tematyki słowiańskiej w twórczości tego poety oraz jego osobistych związków ze światem słowiańskim, kładąc szczególny nacisk na dzieje sławy Szewczenki wśród Polaków. Ważny odcinek historii stosunków literackich rosyjsko-ukraińskich poruszyła N. J. Krutikowa (Kijów) w referacie o Lwie Tołstoju i literaturze ukraińskiej⁴⁵. Prześledziła uważnie problematykę ukraińską w twórczości tego pisarza, jak też dzieje jego recepcji na Ukrainie. Rozwijając poglądy wyrażone w referacie Biłeckiego, zajęli się uczeni ukraińscy również specyfiką rozwojową prądów literackich na Ukrainie w wieku XIX. Szczególną wartość posiadał w tej dziedzinie komunikat P. K. Wołyńskiego⁴⁶ i referat D. W. Czalego.

Znacznie słabiej reprezentowane były na posiedzeniach podsekcji drugiej referaty poświęcone specjalnym zagadnieniom literatur zachodnio- i południowosłowiańskich. Wyróżniały się wśród nich dużymi walorami naukowymi wystąpienia: A. Mraza z Bratysławy na temat roli międzysłowiańskich związków literackich w rozwoju literatury słowackiej w w. XIX, H. Polenakowicia ze Skopja o Dositeju Obradoviciu wśród Macedończyków, M. Boršnik z Ljubljany o prądzie literackim jako odzwierciedleniu społecznego rozwoju narodu słoweńskiego. Do rzędu tych wystąpień zaliczyć należy również gruntownie udokumentowany komunikat D. Živanovicia z Belgradu o Auguście Šenoa i jego związkach z literaturą polską⁴⁷, w szczególności o jego propolskim stanowisku w walce narodu polskiego przeciw carskiej Rosji, o gorącym poparciu dla sprawy powstania 1863 r. oraz o jego przekładach z Mickiewicza i Słowackiego.

Prace podsekcji trzeciej skupiały się przede wszystkim wokół zagadnienia realizmu socjalistycznego, wpływu literatury radzieckiej na inne literatury oraz kluczowych problemów rozwoju poszczególnych współczesnych literatur słowiańskich. Problematykę realizmu socjalistycznego omawiano przede wszystkim w związku z literaturą bułgarską (referaty P. Zarewa z Bułgarii i D. F. Markowa z ZSRR). Nawiązywały one bezpośrednio do wygłoszonego na zebraniu plenarnym referatu Szczerbiny. Kwestię bezpośredniego wpływu literatury radzieckiej na bułgarską omówił S. Rusakijew z Sofii. Sporo uwagi poświęcono na posiedzeniach tej podsekcji twórczości Gorkiego (m. in. referaty: Nilsa-Ake Nillsona ze Szwecji, G. Verreta i J. Perusa z Francji, H. Vogta z NRD). Zajmowano się

⁴⁴ Е. П. Кирилук, *Шевченко і слов'янські народи*. Київ 1958.

⁴⁵ Н. Е. Крутикова, *Лев Толстой і українська література*. Київ 1958.

⁴⁶ П. К. Волинський, *Своєрідність розвитку літературних напрямів в українській літературі XIX ст.* Київ 1958.

⁴⁷ Dj. Živanović, *Šenoa i Poljaci*. Beograd 1958.

też twórczością Błoka (S. Laffitte z Francji), Aleksego Tolstoja (H. Jünger z NRD) i Michaiła Szołochowa (N. Ludwig z NRD). Najciekawszym wystąpieniem na tej podsekcji był niewątpliwie referat dwu białoruskich historyków literatury, W. W. Iwaszina i N. S. Pierkina, o specyficie rozwojowej współczesnej literatury białoruskiej⁴⁸. Autorzy dali bodaj pierwszą udaną próbę określenia cech narodowych literatury białoruskiej wyróżniających ją na tle innych literatur słowiańskich oraz jej funkcji ideowej we własnym społeczeństwie. Uwagę podsekcji zwróciły nadto referaty uczonych jugosłowiańskich, poświęcone współczesnej literaturze chorwackiej (E. Štampara z Ljubljany o odgłosach rewolucji rosyjskiej w r. 1905 w twórczości Kranjčevicia oraz I. Frangeša o prozie Miroslava Krleży).

Bardziej kameralny charakter miała praca podsekcji czwartej, słowiańskiej twórczości ludowej. Odbiła ona 5 posiedzeń, na których wygłoszono kilkanaście referatów, przeważnie na temat słowiańskiego eposu ludowego (P. G. Bogatyriewa z ZSRR o niektórych zadaniach porównawczego badania eposu słowiańskiego, W. J. Proppa z ZSRR o etapach rozwoju rosyjskich bylin, A. Stender-Petersena o problematyce zbioru Kirszy Daniłowa, M. Rylskiego z ZSRR o ukraińskich dumach i pieśniach historycznych i inne). W obradach tej podsekcji brali również żywy udział uczeni bułgarscy, jugosłowiańscy i czechosłowaccy.

*

Przy wielkim bogactwie i różnorodności referatów historycznoliterackich, wygłoszonych na posiedzeniach plenarnych, sekcyjnych i podsekcyjnych Kongresu, dała się odczuć słabość dyskusji. Na posiedzeniach sekcji historycznoliterackiej miała ona charakter sporadyczny i najczęściej przypadkowy. Dyskutanci rzadko zabierali głos na tematy zasadnicze. Daremnie oczekiwano spodziewanych przed Kongresem staré stanowisk i poglądów, zwłaszcza w sprawach tak spornych, jak koncepcja romantyzmu w literaturach słowiańskich, sprawa faz rozwojowych literatury realistycznej, jej załamania się pod koniec w. XIX i pojawienia się nowych kierunków estetycznych, jak wreszcie zagadnienie realizmu socjalistycznego. Zabierający głos w dyskusji przeważnie uzupełniali referaty nowymi faktami, nieraz drugorzędnej wartości.

Najstaranniej przygotowali się do dyskusji słaWiści radzieccy. Przynosili oni jednak ze sobą raczej koreferaty, niż wdawali się w spory naukowe. Koreferaty te miały nieraz zasadnicze znaczenie. Gdy zostaną wydane drukiem, będą tworzyć ciekawy dodatek do referatów oraz zespół cennych uzupełnień i sprostowań do poszczególnych wystąpień.

Brak bodźców polemicznych powodował pewną monotonię obrad, jakkolwiek były one prowadzone zawsze na wysokim poziomie i miały ściśle naukowy charakter. Wystąpienia zdawkowe czy publicystyczne należały do rzadkości. Szczególny takt i umiar wykazywali na Kongresie gospodarze. Starali się wynajdywać w poszczególnych referatach przede wszystkim elementy konstruktywne, pozytywne — i te podkreślali zarówno w swoich koreferatach, jak i w podsumowaniach obrad poszczególnych podsekcji hi-

⁴⁸ В. У. Івашын, Н. С. Перкін, *Асноўныя асаблівасці развіцця сучаснай беларускай літаратуры*. Мінск 1958.

starycznoliterackich. Rzucano się także w oczy wykazywane przez uczonych radzieckich na każdym kroku zrozumienie stanowisk i metod badawczych uczonych zachodnioeuropejskich i amerykańskich, metod odbiegających nieraz bardzo daleko od tych, jakie zwykli sami stosować gospodarze Kongresu.

Rezultat naukowy Kongresu na odcinku historycznoliterackim był bardzo duży. Kongres umożliwił konfrontację różnych stanowisk i różnych metod w badaniach literackich. Wydatnie posunięto na nim naprzód badania nad historią wzajemnych stosunków literatur słowiańskich, przede wszystkim zaś nad powiązaniem literatury rosyjskiej z innymi literaturami — i to nie tylko słowiańskimi, ale też niemiecką, angielską i innymi. Przedstawione na ten temat prace i referaty przewyższają swoim znaczeniem bodaj wszystko, co dotychczas pisano o recepcji literatury rosyjskiej wśród innych narodów słowiańskich oraz o jej funkcji w kształtowaniu się wśród nich określonych kierunków. Postawiono ponadto w nowym świetle problem baroku, klasycyzmu, sentymentalizmu, romantyzmu i realizmu w literaturach słowiańskich. Uczeni radzieccy wystąpili z referatami oświetlającymi w nowy sposób problem stosunku literatury rosyjskiej do innych literatur, nie cofając się już przed wskazaniem na konkretne wpływy, jakie wywarła literatura bułgarska na piśmiennictwo Rusi Kijowskiej, na problem tzw. drugiego wpływu południowosłowiańskiego na literaturę staroruską, na ślady kultury humanistycznej na Rusi. Zaslugą delegacji ukraińskiej i białoruskiej było wykazanie cech specyficznych literatur ich narodów, różniących je nie tylko na tle literatur zachodnio- i południowosłowiańskich, ale i na tle literatury rosyjskiej. Cenne uwagi wypowiedziano na temat literatur czeskiej, słowackiej, serbskiej, chorwackiej, słoweńskiej, macedońskiej i bułgarskiej.

Wkład polskich historyków literatury był niewątpliwie ważny pod względem jakościowym, ale w porównaniu z wkładem innych delegacji bardzo szczupły ilościowo, co zwracało uwagę zarówno gospodarzy, jak i sławistów zagranicznych. W posiedzeniach sekcji historycznoliterackiej uczestniczyli: z Warszawy S. Fiszman, Z. Libera i J. Magnuszewski, z Krakowa H. Batowski, W. Jakubowski, W. Kubacki i H. Markiewicz, z Wrocławia M. Jakóbiec i S. Kolbuszewski, z Torunia K. Górski, z Lublina J. Garbaczowska. Wzięli oni również udział w spotkaniu z pracownikami naukowymi i studentami polonistyki Uniwersytetu Moskiewskiego.

Na szczególne uznanie zasługuje strona organizacyjna Kongresu. Posiedzenia prowadzone były sprawnie, gospodarze radzieccy nie szczędzili wyśiłków, aby gościom zapewnić nie tylko korzyści naukowe, ale też przyjemności i wygody. Staraniem Międzynarodowego Komitetu Sławistów zorganizowano w budynku Uniwersytetu Moskiewskiego wielką międzynarodową wystawę wydawnictw sławistycznych za lata powojenne. Niestety, dział polski tej wystawy wyglądał szczególnie ubogo i zawierał tylko jakąś bardzo drobną część naszego dorobku wydawniczego, w postaci tekstów literackich polskich i słowiańskich oraz literatury naukowej i krytycznoliterackiej za ostatnich lat kilkanaście. Tymczasem działy czechosłowacki, jugosłowiański i bułgarski miały na swoich stoiskach prawie wszystkie godne uwagi wydawnictwa z tych dziedzin.

Uczestnicy Kongresu mieli możliwość wzięcia udziału w pięknych wyciecz-

kach do Jasnej Polany, do Ławry Troicko-Siergiejewskiej w Zagorsku oraz do innych związanych z dziejami rosyjskiej kultury miejsc w Moskwie i jej okolicach.

Międzynarodowy Komitet Sławistów podjął w Moskwie uchwałę, że następny kongres odbędzie się w Sofii w roku 1963.

Marian Jakóbiec

WYKŁADY PROF. ROMANA JAKOBSONA W KRYNICY

W dniach od 17 do 20 października 1958 odbyło się w Krynicy, zorganizowane przez Instytut Badań Literackich PAN, spotkanie naukowe z R. Jakobsonem, profesorem Uniwersytetu Harvard w Stanach Zjednoczonych. Było ono rezultatem kontaktów, jakie nawiązali z uczonym polscy delegaci na IV Międzynarodowy Kongres Sławistów w Moskwie we wrześniu 1958.

Wizyta prof. Jakobsona w Polsce stanowi doniosłe wydarzenie w naszym życiu naukowym, gdyż pozwoliła naukowcom polskim zetknąć się bezpośrednio i wymienić poglądy w swobodnej dyskusji z tak wybitną osobistością w dziedzinie światowej lingwistyki.

Współtwórca słynnej praskiej szkoły fonologicznej, autor, którego bibliografia obejmuje 216 książek i rozpraw¹, wygłosił w Krynicy dwa wykłady o następującej tematyce: *Lingwistyka a poetyka* oraz *Wersyfikacja a lingwistyka*.

Sam wybór problematyki wskazuje, że zebranie krynickie nie miało charakteru konferencji czysto lingwistycznej, lecz zajmowało się tym pograniczem językoznawstwa i nauki o literaturze, które staje się coraz bardziej istotne dla badań historyczno-, a nade wszystko teoretycznoliterackich. Profesor Jakobson, uważający się programowo za lingwistę, przywiązuje szczególną wagę do badań z pogranicza dwu dziedzin wiedzy — w myśl pięknie sformułowanej zasady, stanowiącej parafrazę Terencjusza, którą rozpoczął swój wykład: „Jestem lingwistą i nic, co wiąże się z językiem, nie jest mi obce“. Ten typ zainteresowań określa drogę naukową prof. Jakobsona, który rozpoczął swą działalność w grupie rosyjskich formalistów, burzących programowo chińskie mury między zainteresowaniami i metodami językoznawstwa i nauki o literaturze. Te tendencje unifikujące potęgują się w strukturalizmie, którego teorii prof. Jakobson jest współtwórcą.

Warto zaznaczyć, że referent w dyskusji, pytany o to przez uczestników konferencji, sam starał się określić swój rodowód naukowy. Stwierdził, że na kształtowanie się początków jego badań wielki wpływ mieli zwłaszcza dwaj filozofowie: Hegel i Husserl. Jednakże dużo większe znaczenie przywiązuje prof. Jakobson do swych związków z futuryzmem, przede wszystkim z poezją Majakowskiego i Chlebnikowa (pierwsza książka prof. Jakobsona: *Новейшая русская поэзия*, poświęcona była właśnie językowi liryki Chlebnikowa). Warto też zaznaczyć, że znakomity nasz gość silnie podkreślał swe związki z nauką polską — nade wszystko z twórczością naukową Baudouina de

¹ *A Bibliography of the publications of Roman Jakobson*. Reprint from *For Roman Jakobson* (1956).